આવૃત્તિ મી. વર્ધમાનદાસ સ્વ. શાહનાં સદ્ગત
ધર્મપત્ની બાઈ ચંચળબાઈના સ્મારક નિમિત્તે
કન્યાશાળાઓમાં વહેંચવા છપાવી છે.

બાળગીત.

લખનાર,

ચતુર્ભુજ માણુકેશ્વર ભટ્ટ.
પ્લીડર—અમદાવાદ અને મહિકાંઠા.

પ્રકાશક,

સોમાલાલ મંગળદાસ શાહ,
અધિપતિ ગુજરાતી પંચ,
અમદાવાદ.

સંવત ૧૯૬૮   સને ૧૯૧૨

બીજી આવૃત્તિ,   પ્રત ૫૦૦.

અમદાવાદ—ધી "ગુજરાત" પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં
શા. સોમાલાલ મંગળદાસે છાપ્યું.

કીં. ૦—૧—૦ (એક આનો).

બાળગીત.

"I have always believed, and acted up to the belief, that the greatness of a nation, depends, upon the education of the individuals, that compose the nation, and secondly, that the return for the money, laid out on education, is more than a hundred-fold greater, than the outlay of the same capital, upon any other work."

Extract from a speech of His Highness the late Maharaja Shri Keshrisingji of Idar.
(Bombay Gazette, 11- 1 1900.)

"અમુક પ્રજાનો ઉદય અગર મ્હોટાઈ, તે પ્રજાની અંદર કેટલાં મનુષ્યોએ કેળવણી લીધેલી છે તેના ઉપર છે; અને કોઈપણ કામ પાછળ કંઇ થાપણ રોકવામાં આવે તે કરતાં કેળવણી પાછળ રોકવામાં આવેલી થાપણનો બદલો સોગણો વધારે મળી શકે છે......આ મ્હારી મૂળથીજ માન્યતા છે, અને તે માન્યતાને મ્હેં અમલમાં મૂકેલી છે."

શ્રી ઇડર મેકનાટન હાઇસ્કુલનો પાયો નાંખતી વખતે ઇડરના મર્હુમ મહારાજાધિરાજ શ્રી સર કેસરીસીંહજી સાહેબે કરેલા ભાષણમાંથી મુંબઇ ગેઝેટ તા. ૧૧--૧—૧૯૦૦ ઉપરથી ઉતારો.

પ્રકાશક,
સોમાલાલ મંગળદાસ શાહ,
અધિપતિ, ગુજરાતી પંચ,
અમદાવાદ.

કીં. ૦—૧—૦ (એક આનો).

અર્પણ પત્રિકા.

ગુર્જર સાક્ષર રત્ન,

રા. બા. લાલશંકર ઉમીયાશંકરની

સેવામાં.

ગુજરાતીઓની સાંસારિક સુધારણાની અભિવૃદ્ધિને અર્થે આપનો નિષ્કામ સતત પ્રયાસ ચાલે છે, તેમાં વિશેષે કરીને સ્ત્રી કેળવણીના વિસ્તાર માટે આપ શ્રીયુતની પ્રવૃત્તિએ ગુજરાતીઓનાં હૃદયમાં આપને એક ગુજરાતીઓની સાંસા સુધારણાર્થે મહાન પ્રયત્ન કરનાર સુધારક તરિકે સ્થાપ્યા છે અને એથી આપ શ્રીનું એક મહર્ષિ તરિકેનું સર્વથા ઉદાહરણીય થઈ પડેલ ભવ્ય જીવન વિશેષ અલંકૃત થઇ પડેલું જોઇ એક ગુજરાતી તરિકે આલ્હાદ પામી આ લઘુ પુસ્તક આપશ્રીને અર્પણ કરવા રજા લઉં છું.

નમ્રસેવક,

પ્રકાશક.

ગીતોની અનુક્રમણીકાઃ-

		પાનું.
૧	વિદ્યાધન ભંડાર	... ૭
૨	મને મોકલ ભણુવા.	... ૭
૩	બાળાઓ હરખે ભણુાવો.	... ૮
૪	જાગો જાગોરે.	... ૯
૫	આવજો આવજો આવજોરે... ...	...૧૦
૬	નીત નીત ઉઠીને	...૧૦
૭	શાણી સખી આજ.	...૧૧
૮	સાંભળો સખીઓ સહુ.	...૧૧
૯	સજની વિધ વિધ સાડીઓ... ...	...૧૨
૧૦	મંગગીત પડતાં મૂકિ.	...૧૩
૧૧	સ્ત્રી કેળવણી	...૧૩
૧૨	એક કુદરતનો.	...૧૪
૧૩	સૌ ધ્યાન ધરી	...૧૫
૧૪	માતા ઉછેરી તેં મને.	...૧૭
૧૫	આજે સોનાના.	...૧૮
૧૬	આહા આર્યભૂમિની.	...૧૯
૧૭	છે ધન્ય તેહ નરનાર.	...૨૦
૧૮	કહો બ્હેની ભણીને શું કરશો. ...	...૨૦
૧૯	અયોધ્યાપૂરી દીપી રહીને.	...૨૧
૨૦	ગરબો.	...૨૩

પ્રસ્તાવના.

આ પુસ્તકની પ્રથમ આવૃત્તિ ટુંક મુદતમાં જૂદાં જૂદાં દેશી રાજ્યોમાં ઇનામ તરિકે બાળકોમાં વ્હેંચવામાં ઉપડી ગઇ છે અને ઇડરના **શ્રી. વર્દ્ધમાનદાસ સ્વરૂપચંદે પોતાના સદ્દગત ધર્મપત્નીના સ્મારકતરિકે ખાસ આ બીજી આવૃત્તિ છાપી મોકલવા ઇચ્છા બતાવ્યાથી આ આવૃત્તિ છપાવી છે.** આ લઘુ પુસ્તકનું બાળકો માટેનુ ઉપયોગીપણું ગુજરાતી ભાષાના સાહિત્યસેવકો તરફથી સ્વીકારવામાં આવે છે તે સંતોષની વાત છે.

પ્રકાશક,
સોમાલાલ મંગળદાસ શાહ,
અધિપતિ ગુજરાતી પંચ,
અમદાવાદ.

ધનાશ્રી.

વિદ્યાધન ભંડાર, જગમાં વિદ્યાધન ભંડાર;
દે સુખ અપરંપાર, જગમાં વિદ્યાધન ભંડાર.
ખપથી ન ખૂટે, ચોર ન લૂટે,
જેને છે ભય ન લગાર. જગમાં.
માત પિતાની સેવ કરાવે,
સુખી કરે સંસાર. જગમાં.
ઈશ્વર ભજવા પંથ સુઝાડે,
શુદ્ધ કરાવી વિચાર. જગમાં.
પરમારથમાં પ્રીત કરવે,
જેથી ઉતરીએ પાર. જગમાં.
આ જગમાંહિ સરસ ગુણોની,
વિદ્યા મોટી વખાર. જગમાં.
વિદ્યા વિણુ સરવે જન કેરો,
જાય અફળ અવતાર. જગમાં.
બેઠા શું આર્ય! ચતુર! ભુજ જોડી!
અર્થ ભણ્યે સરનાર. જગમાં.

"ગુજરાતની માલણ આવીરે" એ રાગ.

મને મોકલ ભણુવા માતા રે!
તને કહીશ પછી સુખદાતા રે
માતા! ઘરમાં જે મારૂં કામ રે,
તે તો કરીશ રજામાં તમામ રે;
ઘેર રાખવાની ટેવ છોડ રે,
મને ભણુવાના ઝાઝા કોડ રે;

રોજ શીખું જઈ સખિયો પાસ રે,
પરીક્ષક મને કરશે પાસ રે;
માજી, ઘેર રહે દુઃખ થાશે રે,
મારૂં ઇનામ મોટું જાશે રે;
મારી સહીયર ભણી ગીત ગાય રે,
મને શીખવાની ઇચ્છા થાય રે;
રૂડો કેળવણીનો ક્યારો રે,
જેમાં ઉગે 'સુખી જનમારો રે,"
માત પિતા ! આ ઉરમાં ધારો રે,
નહીં અજ્ઞાનના દુઃખનો આરો રે;
ચાહી સુખ કેરા સ્તંભ ચણાવો રે,
ભાવે બાળકી સરવ ભણાવો રે ! !

'ગોકુળીએ સહ ચાલો રે ઓધવરાજ અમને" એ રાગ.

બાળાઓ હરખે ભણાવો,
સ્વદેશીઓ સાંભળો રે;
ઉર ધરો સુખના ઉડાવો,
સ્વદેશીઓ સાંભળો રે;
જ્ઞાતિવરા વરઘોડાનાં મ્હોટાં,
ખરચોનાં લેખાં ગણાવો; સ્વદેશીઓ૦
લગન સમે તમે શીદ થઇ ઘેલા,
દંભે બાળક પરણાવો; સ્વદેશીઓ૦
ધર્મના પંથે ભુલા નવ પડશો,
કીર્તિના સ્તંભ ચણાવો; સ્વદેશીઓ૦

ઇચ્છો ઉદય ગુજરાત તણો તો,
ભાવે સુતાને ભણાવો. સ્વદેશીઓ૦
શાળા બાળાઓ માટે સ્થાપવામાં,
ઔદાર્ય અધિક જણાવો; સ્વદેશીઓ૦

રાગ વ્હાણેલાંનો.

જાગો! જાગો રે! મહારી ગુર્જરી બ્હેનો કે,
વ્હાણેલાં ભલાં વાયાં રે.
પૂર્વ દીશાએ ઉગ્યો સૂર્ય મજેનો કે,
વ્હાણેલાં ભલાં વાયાં રે.
આ ભૂમિ માંહે નિજ દૃષ્ટિ છે નાંખી કે,
વ્હાણેલાં ભલાં વાયાં રે.
તારા ગણુની રે હારો જો પડી ઝાંખી કે!
વ્હાણેલાં ભલાં વાયાં રે.
બ્હેનો ભજજો રે ભાવથી ભગવાન કે,
વ્હાણેલાં ભલાં વાયાં રે.
ધરજો ધરજો રે સરસ્વતીનું ધ્યાન કે,
વ્હાણેલાં ભલાં વાયાં રે.
તજજો તજજો રે આળસ બ્હેની મારી કે,
વ્હાણેલાં ભલાં વાયાં રે.
સજજો સજજો રે ઉદ્યમ લાભકારી કે,
વ્હાણેલાં ભલાં વાયાં રે.

(પ્રેમની પ્રેમની પ્રેમની રે)

આવજો આવજો આવજો રે બ્હેનો,
સરવે નિશાળે આવજો;

લાવજો લાવજો લાવજો રે તમે,
પાઠ ઘેરથી શીખિ લાવજો;

માતા પિતાની સેવા કરીને,
ગુરૂને શિશ નમાવજો રે. બ્હેનો. ૧

સમય રૂડો આ શિશુપણાનો,
રમત મહીં ન ગુમાવજો રે. બ્હેનો. ૨

નાની બ્હેન કે સખી હઠી નવ આવે,
મન તેનું શાંતિશી મનાવજો રે. બ્હેનો. ૩

શીખિ નીતિને સમજી શીયળવ્રત,
ગુર્જરી ભૂમિ રૂડી દીપાવજો રે. બ્હેનો. ૪

"ગુલાલવાડી ચૌટા વચ્ચે રોપી રે" એ રાગ.

નીત નીત ઉઠીને નિયમીત ભણવા આવે રે,
ભણેલી ભામા નિજ ગૃહ સરસ સુહાવે રે,
નીતિ શીખીને ગુરૂને શીશ નમાવે રે,
ગુણીયલ ભામા ગુર્જરી ભૂમિ દીપાવે રે.
અભણપણાથી ગુજરાતે અંધારૂં રે
તજાવજો અજ્ઞાન, ભણાવી, અમારૂં રે.

જન અંતરમાં જ્ઞાન દીપક વીણુ ગાંડું રે,
અણુલ વર્તે, સૌને સમજી ભાંડુ રે.
અસલ આપણી સ્થીતિ મૂકી વિસરાતી રે,
સમજી ભણાવો, તનયા, સહુ ગુજરાતી રે. ! !

" રઘુપતી રામ હૃદેમાં રહેશો રે " એ રાગ.

શાણી સખી આજ, ભણી કહો શું કરીયે ? રે,
દેશ, કાલ સ્થીતિ અનુસરીયે રે,
જીર્ણ, જૂની. હવે પરહરીએ રે,
નીજ ઉદય ઉદય નીત સ્મરીયે શાણી.
બાળલગ્ને બહુ બહુ બળીયે રે,
રોવા કુટચા થકી તે શું રળીએ રે ?
કહો ઉદય પછી કચમ કળીયે ? શાણી.
કરી કરજ, વરા જો આદરીયે રે,
મ્હોટી પંક્તિ મહિ જૈ ફરીયે રે,
કયમ કરજ દુઃખે નહીં ડરીયે ? શાણી.
સારી સારી સભાઓને સ્થાપી રે,
દુખકારી કુચાલોને કાપી રે,
ઉપદેશ અધીક બધે આપી. શાણી.

" કયાં ગયો રે પેલી મોરલી વાળો " એ રાગ.

સાંભળો સખિયો સઉ મારી,
શિયળ ધરમ ઉર ધારિયે રે;
આ ભવસાગર વિશાળ તેમાં,
શિયળ હોડીથી તારીએ રે;

શિયળ વ્રતે નિઃશ્ચલ રહી તેનાં,
નામ સવારે સ્મરીયે રે; સાંભળો૦
પતિ વિણ અન્ય પુરૂષ સહિના,
બંધુ બરાબર ગણીયે રે; સાંભળો૦
વિનયથી વાત સ્ત્રીઓને શોભે,
હાસ્ય કરી નવ હસીયે રે; સાંભળો૦
શીયળવ્રતનું રક્ષણ કરતાં,
સંકટ સઘળાં સહીએ રે; સાંભળો૦
પાત પ્રસન્ન સદા રાખ્યામાં,
જીંદગી અર્પણ કરીએ રે; સાંભળો૦
મળ્યો મનુષ્યાદેહ મજાનો,
શીયળવ્રતથી ઉદ્ધરીએ રે; સાંભળો૦

" આભમાં ઝીણી ઝબુકે વીજળી રે,
ઝીણા ઝરમર વરશે મેઘ રે--ગુલાબી "--એ રાગ.

સજની ! વિધ વિધ સાડીયો સાંપડે રે,
પ્હેરવી સાડી શિયળ સુખકાર રે,
સુજાણ સખી, શિયળ સલુણી સહુ સાચવો રે,
સજની, ભણતર બદામનાં છોડલાં રે,
માંહિ છે વર્તન વિશુદ્ધ તણી મીજ રે,
સુજાણ સખી, શિયળ સલુણી સહુ સાચવો રે,
સજની, કષ્ટ વેઠી વૃત છે ઘણાં રે,
આપણું શિર સાટે વૃત એક રે,
સુજાણ સખી, શિયળ સલુણી સહુ સાચવો રે,

સજની, શીખવાના ગ્રંથો ઘણા રે,
શીખીયે સતી જીવન ગ્રંથ એક રે,
સુજાણ સખી, શિયળ સલુણી સહુ સાચવો રે,

" જાન જનાવરની મળી મેઘાડંબર ગાજે " એ રાગ.

મંગળગીત પડતાં મૂકી, ભૂંડી ભાંડ ગવાયે,
મૂખથી ભાષણ અનુચિત કરે, આખી જાન લજાયે;
અમૃત ભોજન છાંડીને, વિષ મૂરખાંજ ખાયે;
અજ્ઞાનીઓ નેતા થયા, કોણ આવે સહાયે ! ?
નારીઓ કે આ જનાવરી, આ શું અન્યાય થાયે !
માતપિતા ભાઈ સાંભળે, ભૂંડું ભામની ગાયે;
ધર્મ દીસે કયા દેશનો ! જોતાં કંઇ ન જણાયે !
કોઇ દેશે નથી દેખાયું, આમ ભાંડ ગવાયે;

ચોપાયા.

આ કેળવણી એજ દુઃખથી મોક્ષતણું બારૂં !
આ કેળવણી દુઃખ સૌ હરશે આર્ય ભૂમિ તારૂં !
આ કેળવણી કલ્પવૃક્ષ હું તુજ માટે ધારૂં !
આ કેળવણી વિણ આર્યભૂમિ માંહી અંધારૂં !
ભલે થજો સૌ રાજનીતિ નિપુણ ભણી સારા !
ભલે ભણો સૌ દેશ દેશના વિવિધ ભાત ધારા !
બાળાઓ અજ્ઞાન રહી તો દેશ ડૂબી જાશે !
બાળા જો વિદ્વાન બની તો સરવ સુખી થાશે !

(અચકો મચકો કારેલી) એ રાગ.

એક કુદરતનો એ ધારો, વ્હેન !
સ્ત્રીઓ સુધરી તો દેશ સુખી.
ઉરમાં એ નિયમ ઉતારો, વ્હેન !
સ્ત્રીઓ સુધરી તો દેશ સુખી.
કયમ આર્યભૂમિ દુખિયારી ? વ્હેન ! સ્ત્રી.
કયમ પ્રજા શીરે દુઃખ ભારી ? વ્હેન ! સ્ત્રી.
સ્ત્રી અભણ અને અજ્ઞાની વ્હેન ! સ્ત્રી.
આ વાત નથી કંઇ છાની વ્હેન ! સ્ત્રી.
અજ્ઞાની કલેશ કરે છે વ્હેન ! સ્ત્રી.
શુભ વાત ન કાન ધરે છે વ્હેન ! સ્ત્રી.
ભુંડું કરતાં તે ન ડરે છે વ્હેન ! સ્ત્રી.
સુખ સંબંધીઓનું હરે છે વ્હેન ! સ્ત્રી.
વિવાહ સમે દુઃખ મ્હોટું વ્હેન ! સ્ત્રી.
સ્ત્રી ભાષણ કહાડે ખોટું વ્હેન ! સ્ત્રી.
મા, તાત, ભાઈ સાંભળતાં વ્હેન ! સ્ત્રી.
ધિક ! ધિક ! જે જન બકબકતાં વ્હેન ! સ્ત્રી.
અબળા છે લાજનો ભારો વ્હેન ! સ્ત્રી.
નીતિ શાસ્ત્ર સકળ સંભારો વ્હેન ! સ્ત્રી.
વળી મરણ સમે કુટી છાતી વ્હેન ! સ્ત્રી.
નથી સ્ત્રીઓ અરે શરમાતી વ્હેન ! સ્ત્રી.
કયા શાસ્ત્ર માંહે સમજાવ્યું ? વ્હેન ! સ્ત્રી.
કરે લોક અધર્મી ફાવ્યું વ્હેન ! સ્ત્રી

આવા કુચાલથી બહુ સહીયે બ્હેન ! ઓ.
દુઃખ કોની આગળ કહીએ ? બ્હેન ! ઓ.

(ફુંદાળા દેવ વિઘ્ન હરણ લંબોદર નામ તમારૂં. અથવા હરી ભજન થકી છોટા હો: તે સૌથી મોટા થાય) એ દેશી.

સૌ ધ્યાન ધરી, સુધારકો સુણજો આ અરજ અમારી.
દિલમાં ન ડરી, બજાવજો જે જાણો ફરજ તમારી;
સઉ ભરતખંડમાં વિચરીયે, દીલ્હિ કલકત્તે જઈ ફરિયે,
ક્ષણ વિચાર કરવો નવ કરિયે, સૌ ધ્યાન.
ત્યાં મનુષ્યનું મૃત્યુ થાયે, નહિ ભેગાં થઇ કુટવા જાયે.
નહિ નારી કરે "હાયે" ! ! "હાયે" ! ! સૌ ધ્યાન.
પણ સગા સંબંધી સૌ આવે, બહુ શાસ્ત્ર વાંચીને સમજાવે,
કહિં કાંણમોંકાણ કશી લાવે ? ! સૌ ધ્યાન.
સ્ત્રીઓ તો અજ્ઞાની જ હરે, પણ "ઓ" "ઓ" પુરૂષો શીદ-
કરે ? ! !
હશે શોધ્યું વાનરે કિંવા નરે ? ! સૌ ધ્યાન.
ધૂળ કોમ શીર કોણે ઘાલી ? મૂળ કોણ વીર આપે ઝાલી ?
ગુજરાત પીયે આ વિષ પ્યાલી સૌ ધ્યાન.
નથી વેદ વિષે કશી વાત કરી, નથી લખ્યું સ્મૃતિમાં—
ક્યાંય જરી,
વળી પુરાણ કહે નથી વાત ખરી. સૌ ધ્યાન.
તરગાળા રમતાં જેમ ફરે, નહિ લાજ શરમથી કાંઈ ડરે,
ગુર્જર બૈરાં શી ભવાઈ કરે ! ? ! સૌ ધ્યાન.

ભોંડ જોનારાની ત્યાં થાતી, પણ નારી નથી કાંઈ શરમાતી,
બેશરમી બની કૂટે છાતી ! સૌ ધ્યાન.
અબળા છે લાજ તણો ભારો, સહુ નીતિશાસ્ત્રને સંભાળો,
આ કુચાલ કયમ લાગે પ્યારો ? સૌ ધ્યાન.
નર બેરાં આધિન થઈ બેઠા, વ્યંડળસમ ખૂણે જઈ પેઠા,
સુધરેલ વીરો, આવો હેઠા ! સૌ ધ્યાન.
હાંફણનો રોગ મહીં ફાવે, કુટનારીને બહુ મુંઝાવે,
વૈદક પણ એ રીત સમજાવે. સૌ ધ્યાન.
તન અબળાનું દુર્બળ થાયે, નિર્બળતા સંતતિને જાયે,
જુઓ દુખી કર્યું બાળક માયે ! સૌ ધ્યાન.
ભલે હઠ કરી આખો ભવ રોજો, આંખો નિજ રોવાથી ખોજો,
(પણ) દમવાળી સ્ત્રીઓને પુછી જોજો. સૌ ધ્યાન.
કહે જંગલી ને અજ્ઞાની સહુ, તનમાં ઉપજે વળી રોગ બહુ,
સમજુ આગળ દુખ કથા કહું. સૌ ધ્યાન.
આ કુચાલ તજતાં નવ ડરજો, નિંદા તમ કાને નવ ભરજો,
કુટવા રોવાનું દુર કરજો. સૌ ધ્યાન.

નર્મદ, દલપતરામ, તીલંગ ત્રીવેદી (લાલશંકર), મણીલાલ, મલબારી, મહીપતરામ, કાબરાજી, નેત્રાજન, નવલરામ, ભંડારકર, રાનાડે, રમણભાઇ, જસ્ટીસ ચંદાવરકર, જસ્ટીસ તૈયબજી, ગી. જોશી ગણેશ વાસુદેવ. એ રીતે સંસાર સુધારો કરતાં નિંદા કાને નવ ધરનારના નામના આદ્યાક્ષરોની આ લીટિ બનેલી છે.

માતા પિતાની સેવા વિષે.

(રામ લક્ષ્મણ વનમાં સિધાવતાં) એ દેશી.

માતા ઉછેરી તેં મને લાડમાં,
સહી કષ્ટ અનેક પ્રકાર, બહુ વાર વાર; નમું માત તાતને. ૧

માતા ભોજન કરતાં રડી પડું,
ઉઠી મુજને લહે તું હાથ, ભીડી સ્નેહે બાથ. નમું ૨

માતા શબ્દ ઉચરતાં ન આવડે,
કર્યા વિધાવધ તેં તો ઉપાય, શી રીતે ભૂલાય ? નમું. ૩

માતા ચરણ ધરા પર ના ધરૂં,
હવે દોડું વિના આધાર, તે તુજ ઉપકાર. નમું, ૪

માતા વય થતાં મૂકી નિશાળમાં,
થયું આજ છે અક્ષરજ્ઞાન, દીધું જ્ઞાનદાન. નમું. ૫

માગું પ્રભુ પાસ પૂરણ પ્રેમથી,
નિશદિન તમ સેવ કરાય, પિતા અને માય. નમું. ૬

રામ લક્ષ્મણે તાત વચન પાળી,
વેઠયો વર્ષો સુધી વનવાસ, સહી ઘણો ત્રાસ. નમું. ૭

ભર દરિયો જુવાનીના જોસમાં,
અવગણના કરી ન કરાય, સેવા પ્રીતે થાય. નમું. ૮

" હું તો થાળ ભરૂંરે જગમોતીડે "—એ રાગ.

આજે મંગળ દીવસ સોહેલડી.
આજે સોનાના સુરજ મ્હારે ઉગીયા
મ્હારા હર્ષ તણો નહિ પાર. આજે.
ભરી કુંકુમ કેસરના વાટકા,
પૂજું શ્રી પ્રભુ જગદાધાર. આજે.
આજે મોતીના ચોક મેં પુરાવીયા,
પામી પૂરણ પ્રભુનો પ્રસાદ. આજે.
મ્હારા પિતાએ નીતિ વચન આપીયાં,
જાણે કુસુમનો વરસ્યો વરસાદ. આજે.
મ્હારી માતાએ ખોળે બેસાડી અને,
કીધાં વચન સુણ્યા મેં કાન. આજે.
" બેની સાસરીયે સુખથી સિધાવજે,
નહિ ત્યાં, અહીં જેવું થાશે તોફાન આજે.
કહ્યું કરવું, ને ફરવું નહિ જરી,
સૌને બોલવું દઇ સનમાન. આજે.
જાણે નીતિ વિવેક તણી રતી,
તો તું પામીશ જગમાંહી માન. આજે.
તારા પતિને પ્રભુપદ આપજે,
તેથી સુખી તું થૈશ તતખેવ. આજે.
નહિ વચન પતિ તણું ઉથાપજે,
બની શીયળવંતી કરજે સેવ. આજે.
તારા તાતનું નામ તું દીપાવજે,
રીઝે જે થકી દયાનીધિ વવ. " આજે.

હાલરડાંનો રાગ.

આહા ! આર્યભૂમિની અધમદશા આવી રહી રે,
સકલ શિરોમણિ દેશ કરે દુખથી કલ્પાંત;
બંધુ બાળકીઓને ભાવથી સરવ ભણાવજો રે,
વિદ્યા સર્વ શાસ્ત્રમાં સકળ સુખનું બીજ છે કહી રે,
આપે કલ્પ લતા સમ યુગ યુગ સઘળાં સુખ. બંધુ૦

ચંદ્ર થકી રજની દીપે, દીપકથી ઘરદ્વાર;
નરનારી વિદ્યા વડે, સકળ શાસ્ત્રનો સાર;
સુશીલા આ સંસારે જન મનનો શણગાર છે રે;
સન્નારીથી સજ્જનો ! સુખકર છે સંસાર. બંધુ૦

રત્નજડિત શણગારને, ઉર એકાવળ હાર;
અંબર જરીથી ઓપતું, ઝંઝરનો ઝમકાર;
રતિ સમ રૂપ છતાં જો અભણ અને અજ્ઞાન છે રે;
ધિક ! ધિક ! તે અબળાનો અવનીપર અવતાર. બંધુ૦

કેળવણી વિણ ભાળિયે, આળસ ઉપર પ્રેમ;
બાળ લગન બંધન અને દ્વેષ કલેશ ને વ્હેમ,
નિંદા કરતી ભમતી ભાળો, સઘળી નારિયો રે;
દેખી સજ્જનનું કયમ દીલ નહીં દુભાય ? બંધુ૦

ગ્રંથો નીતિ વિવેકના ભામિનીથી જ ભણાય;
સર્વ સુખોને સાધવા, એકજ દીસે ઉપાય.
કન્યાશાળાની આ નમ્ર વિનતિ ઉર ધારજો રે;
દેજો બાળાઓને નીતિ, વિદ્યાનું દાન. બંધુ૦

મન વિષે.

" અલબેલી ને અંબે માત " એ રાગ.

છે ધન્ય તેહ નર નાર, મન મર્કટ બાંધે;
સ્વપ્ન સમો આ સંસાર, સમજી સુખ સાધે;
કામ ક્રોધ ને લોભ મોહ, તે કરૂ સુખની હાણુ રે
સમજી દૂર રહીએ સૌ સજની, એ દુરગુણુનીખાણુ. મન૦
ઇંદ્રિયરૂપી ચંચળ ઘોડા, ઉન્મારગે જનાર રે,
સારથી બનવા, કરવા બ્હેની ! ધર્મ સંબંધી વિચાર. મન૦
ધૂવો ચીર નિજ પત્થર ઉપર, ધૂવો સદાય શરીર રે;
પણ મેલું અતીશે નવ દેખો, જન ! મન રૂપી ચીર.મન૦
ઉપદેશ તણી જાઓ સરીતા, મન શુદ્ધિ જ્યાં થાય રે;
જનમ જનમનો પાતકરાશિ, પલકે પ્રલજ થાય. મન૦
દિવસ રાત જંજાળ મહીં ગઇ સુખ પછી ક્યાંથી પમાય? રે,
હીરો જેવો મનુષ જન્મ તે, કોડી બદલે જાય. મન૦

પ્રશ્નોત્તર ગરબો.

" તમે શાનાં માગોછો દાણ રે ગોવાળીયા,
કાના મારગડો મેલોને " એ રાગ.

પ્ર—કહો બ્હેની ભણીને તમે શું કરશો ?
ઉ—સારૂં ચલાવીશું ગૃહ રાજ્ય
સાહેલી ભણી ગુણીયલ ગુજરાતને દીપાવીએ.
પ્ર—ગૃહ રાજ્ય શું ખોટું ચાલે છે ?
ઉ—એમાં ઝાઝા સુધારાની ખોટ રે સાહેલી ભણી
ગુણીયલ ગુજરાતને દીપાવીએ.

ગ્રંથો નીતિ વિવેકના, ભામીનીથીજ ભણાય,
સર્વ સુખોને સાધવા, એકજ દીસે ઉપાય.
પ્ર—કેવા કેવા સુધારા સખી કહો કરશો ?
—સ્ત્રી સુધારા સમાજ અમે સ્થાપીશું.
જેથી ગુર્જરી ભૂમિનુ કષ્ટ કાપીશું.
જ્ઞાન સૂર્ય પ્રકાશી રહે પૂર રે સાહેલી,
જેથી સંસાર સુધરે જરૂર રે સાહેલી ભણુ.
નદીઓ તણાં જેવાં પૂર છે રે લોલ,
જુવાની તેવી આ જરૂર છે રે લોલ.
સુધરીને દેશને સુધારીએ રે લોલ,
ધર્મ નીજ એજ ઉરધારીએ રે લોલ.
પ્ર—પુરૂષોથી શું થાય નહીં સુધારો, ?
ઉ—એક હાથે જુઓ ન પડે તાળી,
રથ ચાલે ન ચક્ર એક રે સાહેલી,
જોઇ સર્વે પ્રજાનો વિવેક રે સાહેલી,
શીખે વ્યક્તિ પ્રજાની એકે એકરે સાહેલી.
રહે જેથી ગુજરાત તણો ટેક રે સાહેલી. ભણી.

સીતા સ્વયંવર.

રાગ-"રઘુનાથજીની ઘોડલી."

અયોધ્યાપૂરી દીપી રહીને, લીલા અપરંપાર,
વૈમાન હાથી રથ પાલખી રે,
ભારે ભારે મળ્યા સહુ ભૂપ
જનકરાયને માંડવે.

ઉત્સવ આજે નગરમાંહી, દીપોત્સવી સમ થાય,
ટોળે ટોળાં નરનારીયે રે મળી મંડપ જોવા જાય,
જનકરાયને માંડવે.

મંડપ લચતો મોતીડે ને, દીપક ઝાક ઝમાળ,
સીતાજી ચોરીમાં પધરાવીયાં રે સાથે દીપે જ્યાં—
દશરથ કુમાર. જનકરાયને માંડવે.

પાય પ્રક્ષાલન ત્યાં કર્યાં, રઘુવીરનાં જનકરાજન,
માત પિતાએ પ્રીતે પછી દીધાં સીતાનાં કન્યાદાન
જનકરાયને માંડવે.

મંત્ર ભણે ભૂદેવ જ્યાં, વેદ રીત અનુસાર,
અગ્ની સમક્ષ રહી અને રે ત્યાં તો વચન પરસ્પર થાય.
જનકરાયને માંડવે.

રામચંદ્રજી કહે આજથી છો "થયાં મુજ અર્ધાંગ,
ક્ષત્રીને એકજ સૃષ્ટિમાં રે, બાણુ વચન અને સ્ત્રી જાણુ,"
જનકરાયને માંડવે.

સીતાજી પ્રત્યુત્તરમાં વદે, છે મુકુટ મમ સહુ જાણુ,
તમથી અધિક સૃષ્ટિ મહીં રે, નથી દેહ, નથી મમ પ્રાણુ"
જનકરાયને માંડવે.

પૂર્વ તણી પરણાલીકા આ, આજે જો અનુસરાય,
ધર્મ ને અર્થ સૌ સાંપડે રે, ગુજરાત સકલ સુખી થાય,
સુજન સહુ સાંભળો.

ચતુર ઘડી જે લગ્નની ત્યાં આ મંગળ ગીત ગાય,
ભુજ જોડી રઘુવીરને રે, સરવે માનુની પાવન થાય,
સુજન સહુ સાંભળો.

ગરબો.

રૂડી રૂડી ગુજરાત, અમ ગુણીયલ માત,
સુખદાતા સાક્ષાત તને નમિયે,
મળી સર્વ નાત જાત ભિન્ન ભિન્ન ભલી ભાત,
સુખદાતા સાક્ષાત તને નમિયે,

સાખી.

દાંતા, દમણ, દ્વારકાં, દોહદની વચમાંહી,
દેવળ તુજ અતિ ઓપતું, જેવું દીઠે નહીં કયાંહિ,
કરીયે તે માંહ્ય યશોગાન તુજ માડી,
ભાત ભાતની ગુંથી ભલેરી ફુલવાડી,
જીવન ગળાય તુજ માટ દાડી દાડી,
શોભે શરીરે અમ, તુજ હેવ સાડી.
હીંદુ પારસી જમાત ખ્રીસ્ત ત્યાં અભિન્ન નાત,
સુખદાતા સાક્ષાત તને નમીયે. રૂડી રૂડી....

સાખી

પ્રેમ દયા દલમાં વસે નરમ દયાળુ નેણ,
નૃસીંહ ગોવરધન સમાં વદી ગયા કવી વેણ[1]
વિધ વિધ નીતિ ગ્રંથ ગણાય ભણીયે ભાવે રે,
ગીત ગુર્જરી ગીરાનાં રચાય, ગુણીયલ ગાવે રે,

---

૧ દો અર્થ છે—એક અર્થ-હે માતા ! તારા હૃદયમાં ને નેત્રમાં દયા જ ભરેલી છે એવું તારૂં ચિત્ર કવીઓએ આપેલું છે, ને બીજામાં કેટલાક નામાંકિત કવીઓનાં નામ છેઃ—પ્રેમાનંદ, દયારામ, દલપતરામ, નરમદાશંકર, નૃસિંહ મ્હેતો તથા નૃસિંહાચાર્યશ્રી અસ ગોવર્ધનરામ.

આ કેળવણી સુખકાર રહે પ્રસારા રે,
સુધરે સુખી થાએ સઘ સૌ, નરનારી રે,

સાખી

તાતા ગોકળદાસ ને ત્રીજા પૌત્ર રણછોડ,[1]
ચોથો પાયો નવ મળે, છે ગુજરાતે ખોડ.
કેળવણી પ્રસ.રી કુચાલોને વિદારી સઘ સંસાર
સુધારી ધર્મ દીલ ધરીયે. રૂડી રૂડી....

ભલે મળે ગુજરાતને કેળવણી ભલીભાત,
કુચાલ દૂર કર્યા વિના, નહીં ઉદય સુપ્રભાત.
જનનીને ભૂમિ જન્મ સેવ સુખકારી રે,
સ્ત્રીશાળા સદન સંસ્થાપવાં લાભકારી રે,

સાખી

સાભ્રમતી મહી નર્મદા તાપી, સહિતતરંગ,
દમણ ગંગા દક્ષિણે, સરવેનાં શુભ ગંગ.
તેના સમાન તુજ ચરણામૃતે અમે—(૨)
રાચી સુધારીયે સમાજ માત આ સમે—(૨)
આ સમે-આ સમે-આ સમે-આ સમે.
ફરી ફરી અવતરીયે નહીં-ધર્મે વિચરીયે સઘ—
તરીયે સહુણી જેથી ભવદરીયે—
રૂડી રૂડી ગુજરાત.

---

૧ મતલબ એમ છે કે-મર્હુમ મી. તાતાએ જીઓલોજીકલ સર્વે માટે, શેઠ ગોકળદાસ તેજપાળે હાયર એજ્યુકેશન વગેરે માટે અને સરદાર સર ચીનુભાઇએ ટેકનીકલ કેળવણી માટે સારી રકમો કહાડી પરંતુ તેવી એક મોટી રકમ સ્ત્રી કેળવણી માટે આપનાર વગર ગુજરાતમાં મોટી ખોટ છે.